

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

X ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉS HAJDÚ-BIHAR MEGYÉBEN 1960—1980 KÖZÖTT

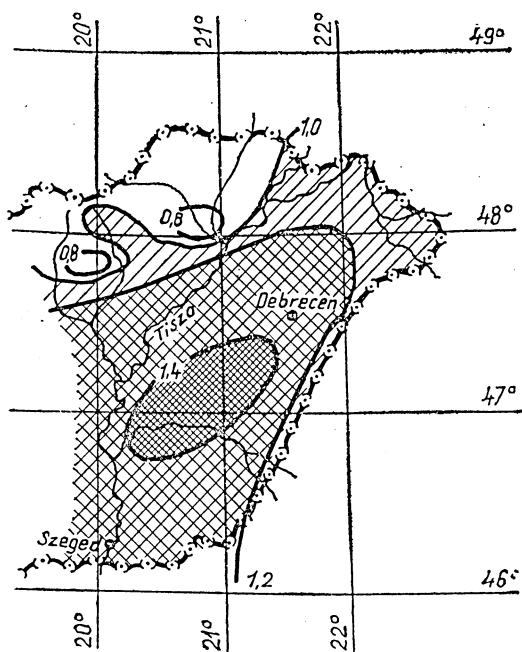
(MOLNÁR LÁSZLÓ

Az öntözések fejlesztésével szemben támasztott mezőgazdasági üzemi és műszaki technológiai igény tartalmában és szemléletében egyaránt megváltozott az utóbbi időben. Az ezzel kapcsolatos tényezők közül elég megemlíteni a természeti, időjárási következményeket, az elmúlt időszak gyakorlati tapasztalatait és nem utolsósorban az új gazdasági mechanizmus hatását. Úgy gondolom, egyrészt a szerzett tapasztalatok közreadása, a Hajdú-Bihar megyei öntözések legutóbbi fejlődésére való visszatekintés, másrészt a fejlesztési munka legközelebbi feladatai, irányai érdeklődésre tarthatnak számot. A teljességre és a részletek ismertetésére való törekvés nélkül készült ez az összefoglalás, azzal a céllal, hogy áttekintést és tájékoztatást adjon a korábbi időszak legfontosabb öntözési eredményeiről és gondjairól, s hogy felvázolja az elkövetkezendő mintegy 10—12 év fontosabb feladatait. A területi adatok vonatkozásában főképpen a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság (igazgatási és öntözésüzemelési) adataira épül a mondani-való, ugyanis hosszabb időre visszatekintő adatsor — viszonylag homogén tartalommal — így állt rendelkezésre.

AZ ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉS TERMÉSZETI FELTÉTELEI

A mezőgazdasági vízhasznosítás szempontjából legfontosabb természeti tényezőket — talaj, éghajlat, csapadék — Hajdú-Bihar megye területén vizsgálva a következő áttekintést kapjuk.

A megye területe a Közép-Tiszavidék hortobágyi részét, a Körös-vidék legészakibb darabját, a debreceni-hajdúsági löszhátat és a Nyírség déli részét foglalja magában. Az igen jó vízgazdálkodású, nagy vízkapacitással és kis holtvíztartalommal rendelkező talajok mellett jelen vannak a rossz fizikai és kémiai tulajdonságú, gyenge víztartó képességű talajok is. Ezen túlmenően egy-egy tájegységen belül is gyakran mozaikszerű tarkaságban fordulnak elő a talajfélék.

- Leginkább öntözésigényes
- Közepesen öntözésigényes
- Kevésbé öntözésigényes

1. ábra. A Tiszántúl ariditási viszonyai

jelentős szerepe van ezért a megyében a — káros vizek elleni védekezéssel összehangolt — mezőgazdasági vízhasznosításnak. Tekintve, hogy a Tiszalöki Öntözőrendszer fő részben a megye mezőgazdaságának érdekeit szolgálja, a műszaki lehetőségek adottak hozzá, a fokozottabb kihasználás tehát indokolt.

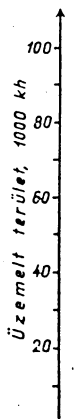
AZ ÖNTÖZÉSEK FEJLESZTÉSE 1960—1967 KÖZÖTT

A megyében az öntözéses gazdálkodás nagyobb méretű bevezetésére, a vízzel való okszerű gazdálkodás alkalmazására a felszabadulás után került sor. A megye öntözéses gazdálkodásának fejlődése vagy hanyatlása 1959-ig egyet jelentett a rizstermelés növekedésével, illetve csökkenésével. A holtpontról való elmozdulást, az egyenletes, de viszonylag nagyobb ütemű fejlődés kezdetét az 1960. év hozta meg. Az elmúlt hét év alatt mezőgazdasági

Éghajlati vonatkozásban sem a legkedvezőbb a kép. A terület az Alföld szélsőséges hőmérsékletjárású — meleg nyarú, hideg telű —, napsütésben gazdag részét képezi. Csaknem teljes egészében hajlamos az aszályosságra.

A megye területe a csapadékviz viszonyokat tekintve az ország száraz vidékei közé tartozik. Az átlagos évi csapadékmennyiség 500—550 mm, amiből a tenyészidőszakra csak mintegy 250—300 mm jut. Öntözésigényesség szempontjából szemléletes tájékoztatást nyújt az 1. ábra, amely a Tiszántúl (és ezen belül a megye) ariditási viszonyait tünteti fel.

Mára vázlatosan megfogalmazott természeti adottságok is azt a következtetést adják, hogy ezen a területen — minden egyéb gazdálkodási feltétel egyidejű kielégítése mellett is — meghatározó tényező a víz. Egyfelől a terméshozás, másfelől az alapvető életlehetőségek biztosítása érdekében

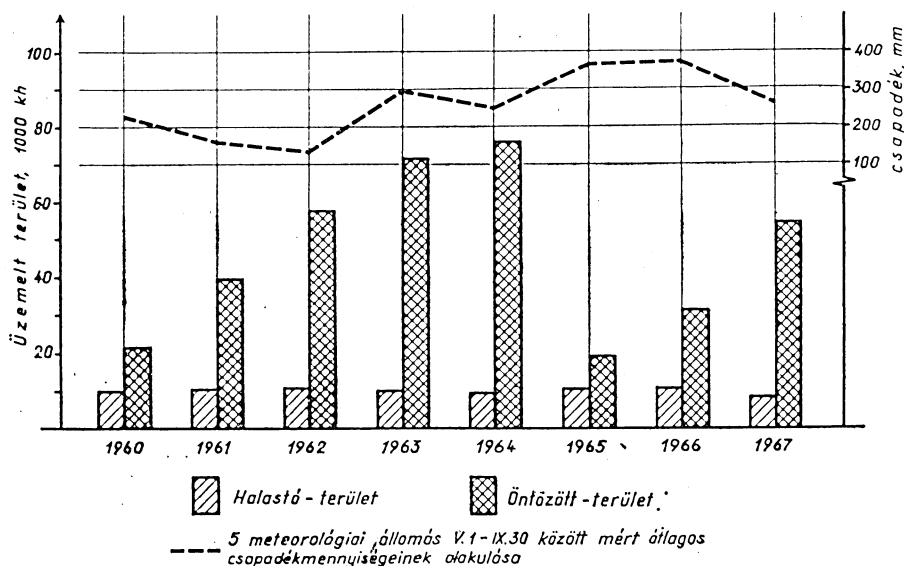
2. á

üzeme:
a term
a spec
amely
növelé

A
fordul
grafik
son (P
ként,
1960—
gál tov
ránkér
letek k
gek sz

A:
és 196
ment.
állt, és
valósít

A
menny
kh, 196
hogy a

2. ábra. Hajdú-Bihar megye öntözött és halastó-területeinek változása 1960—1967 között

üzemeink az alapvető lehetőségek kihasználásán túl is egyre inkább keresték a termés növelésének új, gyors, hatásos eszközeit. A gépesítés, a kemizálás, a specializálódás stb. mellett egyre inkább előtérbe került az öntözés is, amely jelenleg talán egyik leggyorsabb, leghatásosabb módja a termés növelésének.

A megye üzemeltetett öntözött és halastó-területeinek az 1960-as, ún. fordulóponttól mért évenkénti változását a 2. ábra mutatja be. Ezen a grafikonon a területünkre legjellemzőbbnek ítélt öt csapadékmérő állomáson (Polgár, Debrecen, Berettyóújfalu, Hortobágy és Püspökladány) évenként, V. 1. és IX. 30. között leestett csapadékatlagokat is feltüntettük. Az 1960—1967. évek között végbement területi fejlesztés szemléltetésére szolgál továbbá az 1., 2. és 3. táblázat is, amelyek az öntözött területek kultúránkénti és öntözési módonkénti változását, az öntözésre berendezett területek kihasználtságát, valamint termelői szektorok és közigazgatási egységek szerinti megoszlását mutatják.

Az adatok világosan mutatják azt a nagy ütemű fejlesztést, amely 1960 és 1967 között az öntözésre berendezett területek vonatkozásában végbement. Az öntözőművek és az öntözővíz csaknem mindenhol rendelkezésre állt, és úgyszólván csak az anyagi lehetőségek szabályozták a telepek megvalósítását.

A berendezett területek 1960 és 1964 között évenként egyre nagyobb mennyiségben növekedtek. A növekmény 1961-ben 4000 kh, 1962-ben 5000 kh, 1963-ban 17 000 kh és a tetőpontra, 1964-ben 20 000 kh volt. Jellemző, hogy a jelenlegi berendezett terület (amely természetesen tartalmazza a

HAJDÚ-BIHAR MEGYE ÖNTÖZÉSI ÉS HALASZTÓ-TERÜLETI ADATAI
(1960—1967) 1. táblázat

Év	Öntözésre berendezett terület ^a	Üzemelt terület ^b						Kihasz-nálás %-a	Üzemelt területből		Halasztó				
		rizs		szántó		legelő			kert és egyéb		összesen	üzemelt	berendezett		
		kh	%	kh	%	kh	%		kh	%					
		kh	%	kh	%	kh	%		kh	%	felületi	esőztető	katasztrális hold		
1960	29 543	6 453	31	6 624	31	7 114	33	1 007	5	21 198	100	18 746	2 452	10 050	10 000
1961	33 917	5 046	13	21 053	53	12 139	31	1 091	3	39 329	100	25 236	14 093	10 050	10 203
1962	38 114	3 546	6	29 704	52	18 672	32	5 800	10	57 721	100	35 074	22 647	10 130	10 417
1963	55 955	4 050	6	45 010	62	18 656	26	4 070	6	71 786	100	35 919	35 867	10 130	10 128
1964	76 140	4 162	5	51 969	69	16 254	21	3 668	5	76 053	100	30 707	45 346	10 406	9 853
1965	83 400	4 410	23	8 890	46	3 632	19	2 281	12	19 213	100	8 332	10 881	10 882	10 561
1966	84 000	6 011	19	12 387	40	8 550	28	4 130	13	31 078	100	14 998	16 080	10 882	10 509
1967	90 746	6 856	8	29 921	55	13 176	24	4 271	13	54 224	100	21 984	32 240	10 873	8 522

^a Vízjogi engedélyek szerinti adatok.

^b Vízdíjas és vízdíjmentes vízellátás: szolgáltatás adatai.

hordozható berendezésekkel ellátottakat is) az 1960. évnek közel három és félszerese.

Hasonló nagyságrendű az öntözési kapacitás öntözési módok szerinti eltolódása is. Míg 1960-ban mintegy 90% és 10% volt a felületi és az esőztető öntözési mód megoszlása, addig ezek az arányok 1967-ben már 46% és 54%-ra változtak. Ez egyben azt is jelenti, hogy bár az esőztető öntözési mód alkalmazása és elterjedése igen nagy mértékben megnőtt, a megyében a szántóföldi, a rizs- és főképpen a legelő *felületi öntözéseknek továbbra is nagy szerepük van.*

A rendelkezésre álló kapacitás öntözőtelep-nagyság szerinti megoszlása híven tükrözi a telepek szétszórtságát, elaprozottságát. Különösen szembevetendő ez, ha a 24. oldalon a 4. táblázat termelészövetkezetekre vonatkozó sorát vizsgáljuk, ugyanis az összes termelészövetkezeti telepek 44%-a kisebb, mint 150 kh, 31%-a 151 és 300 kh közötti és csak 25%-a nagyobb, mint 300 kh.

Az évenként üzemeltetett, illetve vízzel ellátott területek változása szintén jelentős. Az 1961. és 1962. években 18 000, 1963-ban 14 000, 1964-ben pedig 5000 kh volt az öntözött terület növekedése az előző évhez képest. Előfordult több évben is, hogy a vízjogi engedély nélküli (főképpen az üdögnyaras öntözésű) telepek és hordozható berendezések egész sora üzemelt a területen. Így

2. táblázat
HAJDÚ-BIHAR MEGYE
BERENDEZETT ÖNTÖZŐTELEPEINEK
JÁRÁSONKÉNTI MEGOSZLÁSA

Járás	Berendezett öntözőtelep			Halastó
	felületi	esőztető	összesen	
katasztrális hold				
Berettyó- újfalú	3 034	3 485	6 519	137
Bihar- keresztes	231	3 408	3 639	55
Debrecen	1 667	3 860	5 527	—
Derecske	1 147	5 007	6 154	—
Polgár	3 038	5 021	8 059	—
Püspök- ladány	10 176	8 587	18 763	—
Hajdúbö- szörmény	2 591	903	3 494	141
Hajdúnánás	1 642	1 696	3 338	—
Hajdú- szoboszló	490	3 158	3 648	344
Járások összesen:	24 016	35 125	59 141	677
Állami gazdaság	17 234	13 874	31 108	7 838
Egyéb	471	26	497	2 358
Mind- összesen:	47 721	49 025	90 746	10 873

3. táblázat
HAJDÚ-BIHAR MEGYE
BERENDEZETT ÖNTÖZŐTELEPEINEK
SZEKTORONKÉNTI MEGOSZLÁSA

Öntözőtelep jellege	Ter- melő- szövet- kezet	Állami gazda- ság	Egyéb	Össze- sen
Rizs	4 692	4 865	327	9 884
Szántóföldi felületi	9 050	5 637	—	14 687
ac. esőszerű	11 351	1 257	26	12 634
hordozható	—	—	—	—
berendezés	23 774	12 617	—	36 391
Legelő	10 274	6 732	144	17 150
Öntözésre berendezett	59 141	31 108	497	90 746
Halastó	677	7 838	2 358	10 873

lehetséges az, hogy a berendezett te-
rületekhez és a nyilvántartott kapa-
citásához mérten 150% üzemelt pl.
1962-ben. Ma már közismert, hogy
az egyszerű, egygyaras öntözések
sokasága később csak ott volt vég-
legesíthető, ahol a megvalósítás an-
nak idején megfelelő adottságokkal
(főleg jó terepviszonyokkal) és szak-
értelemmel párosult. Mindez pedig
nagyon sok helyen hiányzott.

Tájékoztatásul szolgál a következő oldalon az 5. táblázat, amely a
vízzel ellátott területek felszíni és felszín alatti vizek szerinti megoszlását,
valamint a kiszolgáltatót vízmennyiségeket szemlélteti.

Az 1. táblázat adatai — mint láttuk — szemléltetik az öntözött kultú-
rák arányainak változását is. A rizsterületek nagysága évenként átlagosan
3500—7000 kh. Igen nagy ütemben nőtt ezzel szemben a szántóföldi kultú-
rák öntözése, amely az 1960. évi 6600 kh-val szemben 1964-ben elérte az
52 000 kh-t, az öntözött terület 69%-át. A legelő és különösen a kertészeti
kultúrák öntözésénél — nem túlságosan nagy kezdeti felfutás után — stag-
nálás állott be. A legnagyobb öntözés ebben a vonatkozásban 1962-ben volt,
de akkor is mindössze 18 600 kh legelő és 5800 kh kertészeti terület víz-
ellátásáról volt szó. Amíg örömmel beszélhetünk a monokultúras rizsterme-

4. táblázat
HAJDÚ-BIHAR MEGYE ÖNTÖZŐTELEPEINEK NAGYSÁG SZERINTI MEGOSZLÁSA
(1967. év)

Megnevezés	0—150 kh		151—300 kh		301 kh felett		Összesen	
	db	kh	db	kh	db	kh	db	kh
Termelőszövetkezet	110	8 678	79	18 210	61	32 253	250	59 141
Állami gazdaság	10	1 610	27	6 911	43	23 037	80	31 108
Egyéb	2	170	—	—	1	327	3	495
Összesen	122	10 008	106	25 121	105	55 617	333	90 746

Megjegyzés:

1. Hajdú-Bihar megye területén kb. 320 db hordozható garnitúra üzemel.
2. Az öntözőtelepek száma és a hordozható garnitúrák darabszáma közötti eltérés azért olyan kicsi, mivel a felületi szántóföldi öntözőtelepeken is öntöznek hordozható garnitúrákkal, illetve az egy-egy nagyobb területű ún. nyíltcsatornás öntözőtelepen több garnitúra is üzemel.

5. táblázat
HAJDÚ-BIHAR MEGYE ÖNTÖZÖTT TERÜLETEINEK VÍZELLÁTÁSA
(1960—1967)

Évek	Vízzel ellátott terület					Víz- kiszolgálás (1000 m ²)
	felszíni vízből		felszín alatti vízből		összesen (kh)	
	kh	%	kh	%		
1960	21 198	100,00	—	—	21 198	—
1961 ^a	39 329	100,00	—	—	39 329	49 500
1962 ^a	57 608	99,80	113	0,20	57 721	70 700
1963 ^a	70 558	98,30	1 228	1,70	71 786	90 469
1964	75 032	98,70	1 021	1,30	76 053	95 392
1965	19 070	99,30	143	0,70	19 213	36 603
1966	30 962	99,60	116	0,40	31 078	52 778
1967	54 178	99,91	46	0,09	54 224	83 826

^a Ezen évek vízfelhasználási adatai csak tájékoztató jellegűek.

lés helyett kialakult szántóföldi öntözésekről, különösen *kedvezőtlennek kell mondani az öntözött kertészeti kultúrák és legelők* — a lehetőségekhez és a szükségeshez képest — *alacsony méretét*.

Az öntözések növekedésében 1965-ben teljes törés állott be, döntően a csapadékos időjárás hatására. Az öntözések fejlesztését, növelését ettől kezdve szinte az újrakezdés jellegével lehet megítélni. Részletesebb vizsgálat során azonban kitűnik, hogy az öntözések visszaesésében nemcsak a sok csapadék, a korábban kissé elfelejtett vagy hiába hangoztatott vízrendezési kérdések előtérbe nyomulása volt az ok. *Az utóbbi évek nagyon alacsony kapacitáskihasználása egyben öntözéses gazdálkodásunk jelenlegi általános színvonalát is jellemzi.* Az öntözőtelepek és berendezések inkább csak termelés-

biztonsági célokat szolgálnak, használatuk, állaguk megóvása a pillanatnyi időjárás függvénye.

Az elmúlt évben 57 293 kh öntözött terület vízellátására kötött szerződést a Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság a megyében. Ezenkívül 4345 kh díjmentes vízhasználatra történt bejelentés. Az összes igény tehát — vagy a felkészülés az öntözésre — 61 638 kh-on történt meg, amely mintegy 10—13 ezer kh-val kevesebb a vártnál. Ténylegesen viszont mindössze kereken 54 000 kh-on öntöztek, a víznormáknál lényegesen kevesebb vízmennyiséggel (annak 59%-ával), holott az 1967. évi csapadékadatok — a csapadék rossz eloszlása miatt — indokolttá tették az öntözések nagyobb mértékű alkalmazását. Például Polgáron júliusban 29, a Hortobágyon augusztusban 14, Püspökladányban és Berettyóújfaluban júliusban 19, illetve 20 mm csapadék hullott összesen, a sokévi átlag mintegy 50%-a.

Az öntözés jelentőségének tudatosításához tartozik, hogy *a szárazság Hajdú-Bihar megyében is sokszorta nagyobb kárt okoz, mint a belvizek.* A megye szántóterületét figyelembe véve, és azon csak ezer forint holdankénti kiesést számolva, $627\,500\text{ kh} \times 1000\text{ Ft/kh} = 627,5$ millió forint termés kiesés jelentkezik. *A jelenleg öntözésre berendezett területek mintegy 80%-át jól kihasználva, évenként 75 000 kh-on jelentős tiszta jövedelem érhető el.* Ezzel szemben az 1965. évi nagy belvizek idején kb. 140 millió Ft mezőgazdasági kár keletkezett a megyében, a föltételezett aszálykárnak kevesebb mint negyed része. Ezen túlmenően, a statisztikai adatok azt mutatják, hogy az 1965—66-os belvizes évek termésátlagai a főbb kultúráknál nagyobbak, mint a megelőző száraz évek termésátlagai. Kétségtelenül előfordult azonban, hogy a mély fekvésű területeken — egyes gazdaságoknál — a belvízkár fokozottabban érvényesült, nagyobb kieséseket és akadályokat jelentett a gazdálkodásban, mint ahogyan azt az átlag mutatja.

A fenti — nagyon óvatosan kalkulált — rövid számvetésből is látható, hogy *öntözési lehetőségeink kihasználása, a mezőgazdasági vízgazdálkodás keretében való okszerű és céltudatos öntözéses gazdálkodás kialakítása elsőrendű közös érdek.*

AZ ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉS FONTOSABB TAPASZTALATAI

Valamennyi eredmény és sikertelenség okának felderítésére ez a rövid cikk nem vállalkozhat. Néhány alapvetőnek látszó tapasztalat rögzítése viszont feltétlenül ide kívánkozik, mind az öntözés eredményességét, mind a lehetőségek ki nem használását illetően.

Az öntözés eredményei

A megyei öntözésfejlesztésnek a második ötéves tervidőszakra jutó hányadát 1961 és 1964 között teljesítettük. Ezt mutatja a már bemutatott adatoknak és az évenkénti előirányzatoknak az összevetése, amint azt a következő oldalon közöljük:

	Előirányzott terület (kh)	Öntözött terület (kh)	Teljesítés (%)
1961	38 753	39 329	101
1962	48 500	57 721	119
1963	55 500	71 786	129
1964	64 500	76 053	118

A száraz időjárású periódusban közüggé lett az öntözés. A megye termelőszövetkezetei, állami gazdaságai megértették, hogy a mezőgazdasági termelés mennyiségi és minőségi fokozásában nagyon nagy szerepe van az öntözéses gazdálkodásnak.

Az öntözések kiterjesztése növelte a terméshozamokat és az üzemek jövedelmét. A becslésszerű tapasztalati adatok szerint az öntözések nagyobbik fele a kat. holdankénti bruttó termelést 1000—5000 Ft-tal, a jövedelmet 300—3000 Ft-tal emelte. Megfelelő adatok hiányában inkább csak a nagyságrendek érzékeltetése érdekében érdemes megjegyezni, hogy ennek megfelelően a megye mezőgazdasági üzemei mintegy 114 millió Ft többletjövedelmet értek el 1964-ben, a legnagyobb öntözések idején. Az öntözések termésnövelő hatása és jövedelmezősége elsősorban az évelő pillangós növényeknél, valamint a cukorrépánál és burgonyánál mutatkozott meg.

Az öntözések fejlesztése jelentősen fokozta a megye mezőgazdaságának általános színvonalát. Változásokat hozott az öntözések elterjesztése a tudományos kutatásban, a szakemberképzésben, és kihatott a foglalkoztatottságra is. Bár inkább csak területnövelés jellegű volt a fejlesztés, hozzájárult a belterjesség növekedéséhez is, emelve az állóeszköz-értéket, a terméshozamot és a termelés koncentrációját.

Az öntözések nagy ütemű fejlődését a megyében megalapozta a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek létrejötte, a Tiszalöki Öntözőrendszer kedvező hasznosítási lehetőségei, az öntözésekhez nyújtott állami támogatás rendszere, és ösztönzőleg hatott az elmúlt (1960—65 közötti) évek száraz időjárása is. Összegezve az öntözések eredményeit: a számos kedvező tapasztalat azt mutatja, hogy nem volt eredménytelen és helytelen az öntözések nagy ütemű fejlesztése, de nem volt mentes a hibáktól sem. Változatosak és szóródóak az eredmények; *mezőgazdasági üzemünk az öntözőtelepek megépítésével, a berendezések beszerzésével csak az öntözés lehetőségét teremtették meg.*

Az öntözés hibái

A lehetőségek kihasználásától és az általánosan várt nagy termésektől való lemaradás okai nagyon összetettek és sokrétűek. Egészében és legfontosabb tapasztalatként az könnyvelhető el, hogy *a gyors területi növekedéssel nem tudott lépést tartani jónéhány fontos* — a megfelelő hasznosításhoz elengedhetetlen — *tényező*. Az öntözés nem mindenütt illeszkedett be szervesen a mezőgazdasági üzembe; cél maradt és nem hatásos eszköz a termések növelése érdekében.

A korábbi évek egyik helytelen gyakorlata volt, hogy a hangsúlyt csak az öntözőtelep megvalósítására helyezték, nem gondolva az adott gazdaság teljes anyagi-műszaki ellátottságának fokozására (pl. vízrendezés, lecsapolás). Az öntözőteleppel egyidőben nem épültek meg a megfelelő épületek, raktárak, feldolgozó üzemek. *Hiányoztak és ma is hiányoznak az öntözés eredményezte többlettermés transzformálásához, a szállításhoz, a többletmunkához stb. szükséges kapcsolódó és járulékos beruházások.*

Szerves és műtrágyából nem állt rendelkezésre a kívánatos mennyiség, sok helyen rosszabbodott a talajok amúgy is gyenge tápanyaghelyzete, romlott a talajszerkezet. Csak a legutóbbi évek tapasztalatai alapján mondhatjuk, hogy a cukorrépa, a burgonya és a zöldségnövények műtrágyázása kezdi megközelíteni az optimális szintet.

Az eredménytelenséghez és a biztosított kapacitás ki nem használásához jelentősen hozzájárultak a szakmai fogyatékoságok, a fejlett agrotechnikai eljárások mellőzése, a szakemberhiány, a bonyolult beruházási konstrukció, az irodaszagú kijelölési módszerek és a műszaki tervezés-kivitelezés fogyatékoságai. Előfordult, hogy ezek a tényezők szinte együttesen jelentkeztek egy-egy üzemben, így a hibák halmozódtak, az öntözés — minden jószándék ellenére is — eredménytelen maradt, vagy be sem következett.

A megyében több mint 300 db hordozható, esőszerűen öntöző berendezés van, amelyek a jelenlegi öntözési kapacitás mintegy 40%-át jelentik. *A „drágán öntözünk” tapasztalat* ezekre a berendezésekre is vonatkozik, részben a berendezések helytelen megválasztása, illetve telepítése és alacsony szintű kihasználása miatt, részben a pazarló energia- és munkaerő-gazdálkodás következtében. Szinte úgy tűnik, hogy az öntözések indokolatlanul magas ráfordításait a termelési költségek csökkentésével akarták ellensúlyozni (műtrágyaigény, talajművelés és növényápolás csökkentése). Ez természetesen alapjaiban veszélyezteti az öntözéses gazdálkodás hatékonyságát.

Az eredmények és eredménytelenségek tapasztalatainál végső soron felmerül a kérdés, hogy a viszonylag alacsony határfokkal elért terméstartékok értéke fedezi-e az öntözés költségeit?

Részletesen kimunkált és minden szempontból alátámasztható pontos eredményt nem lehet adni, ilyen jellegű vizsgálat nem is készült a megye egészére. *Összevetve azonban tapasztalatainkat az országos tapasztalatokkal és a részterületekre vonatkoztatott vizsgálódások eredményeivel, azt mondhatjuk: öntözéseink — a csapadékos évek kivételével — pozitív eredménnyel zárultak.*

A MEGYE ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉSI PROGRAMJA

A megye 1966—1970. évek közötti öntözésfejlesztési programját elsősorban az az elhatározás szabta meg, hogy az öntözött területek kiterjesztését össze kell kapcsolni az öntözés belterjességének, hatékonyságának fokozásával. A mérsékeltébb ütemű területi fejlesztés mellett az eredmények növelését kellett célul kitűzni, úgy, hogy a negyedik öt éves tervidőszak kezdetére megteremtjük a további, nagyobb arányú fejlesztés előfeltételeit.

A harmadik ötéves tervidőszak legelején — 1966-ban — született elhatározás szerint 1970-re a megye öntözött területét kerekén 100 000 kh-ban irányozták elő. Alapos és megfontolt volt a határozat, mely öt év alatt összesen csak 20 000 kh további fejlesztést javasol a megye termelőszövetkezetei és állami gazdaságai számára.

A 2. ábrán szembevetendő az 1965. és 1966. évek csapadékosságának hatása az öntözött területek jelentős csökkenésére (23, illetve 37%-os kihasználtság). A visszaesés azonban nemcsak ebben mutatkozik meg, hanem az évenként épített, illetve üzembe lépett öntözőtelepi kapacitás nagyságában is. A harmadik ötéves terv első két évében üzembe helyezett új vagy átépített öntözőtelepek nagysága nem éri el az 5000 kh-t. 1968-ban is csak mintegy 1500 kh öntözőtelep kijelölése, illetve tervezése van folyamatban. Mindebből az következik, hogy a 100 000 kh öntözött területhez tartozó, kb. 120—125 ezer kh berendezett területnagyságot már nem lehet könnyen elérni, tehát *az 1970. évre kitűzött 100 000 kh öntözött terület elérése sem valószínű.* A viszonylag túlságosan is mérsékelt ütemű területi fejlesztésnek — a csapadékos évek hatása mellett — a másik fő oka, hogy mezőgazdasági üzemünk jelenleg erősen megfontolják beruházásaikat; csökkent az öntözőtelepi beruházások száma is. Az öntözés iránti további fejlesztési igény elmaradása éppen a korábbi évek tapasztalataiból — az alacsony hatásfokú kihasználtságból stb. — fakad.

Az öntözéses gazdálkodás hatásfokának javítása döntően az üzemekre hárul. A kedvező tapasztalatokat felhasználva, a hibákat megszüntetve, most általános a törekvés, hogy az üzemek olyan ütemben és mértékben térjenek át az öntözéses gazdálkodásra, amilyen arányban felkészültek a víz fogadására. *A harmadik ötéves tervidőszakra szóló legfontosabb öntözésfejlesztési célkitűzés: a meglévő öntözőberendezések minél jobb hasznosítása, az öntözés üzemi eredményességének biztosítása.* Ennek műszaki és üzemi feltételei vannak. Egyfelől gondoskodni kell a berendezések kiegészítéséről, a vízrendezések megoldásáról, a tervezés és kivitelezés korszerűsítéséről és az újra üzembe nem állítható berendezések szanálásáról. Másfelől gondoskodni kell az öntözések járulékos beruházásainak előkészítéséről, illetve pótlásáról, az üzemfejlesztési tervek elkészítéséről, a szakmai színvonal emeléséről. Mindezek a feladatok nem oldódnak meg máról holnapra, így az 1968—1970. évek közötti fejlesztésre számszerű, pontos adatokat alig lehet adni.

AZ ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉS TOVÁBBI FELADATAI

A megyei öntözéses gazdálkodás fő feladatai egyrészt és általában kapcsolatosak az országos mezőgazdasági termelési célkitűzésekkel, másrészt kapcsolódnak a Kiskörei Vízlépcső első kiépítési üteméhez tartozó öntözésfejlesztési lehetőségekhez.

A kenyérgabona-szükséglet hazai megtermelése mellett a takarmánybázis megteremtése, a húsprogram teljesítése és a kertészeti termékek iránti növekvő igények kielégítése a feladat. Ehhez a termelés stabilizálására, az

egységnyi területen előállítható termékek mennyiségének jelentős növelésére és minőségének javítására van szükség.

A harmadik ötéves tervidőszakra vonatkozó kihasználási és rekonstrukciós feladatok után a további fejlesztés ütemét és mértékét főképpen az szabja meg, hogy mennyire használják ki az üzemek a szárazgazdálkodás adta lehetőségeket, *mennyire készültek fel az öntözővíz fogadására*. Ennek következtében a negyedik ötéves terv öntözésfejlesztési programja a megye mezőgazdasági termelésfejlesztésével összhangban valósulhat meg.

Hajdú-Bihar megye a Kiskörei Vízlépcső és öntözőrendszerei kiépítése keretében kerekén 50 000 kh új öntözés megvalósítására kap lehetőséget. A fejlesztés a MÉM Tiszavidék Mezőgazdaságfejlesztési Irodája által kidolgozott módszer szerint történik (felmérési tanulmányok, műszaki tanulmánytervek, üzemfejlesztési terv készítése, beruházási program és kiviteli terv). Az öntözésfejlesztésnek az üzemi megalapozottság oldaláról való elindítása alapvetően jobb és biztonságosabb helyzetet teremt, mint korábban volt. Az elkövetkezendő évek öntözésfejlesztési programjánál nagyon fontos tény, hogy *intézményesen valósul meg a helyi érdekek, a vízépitési létesítmények, valamint a mezőgazdasági termelésfejlesztés és beruházások összhangja*.

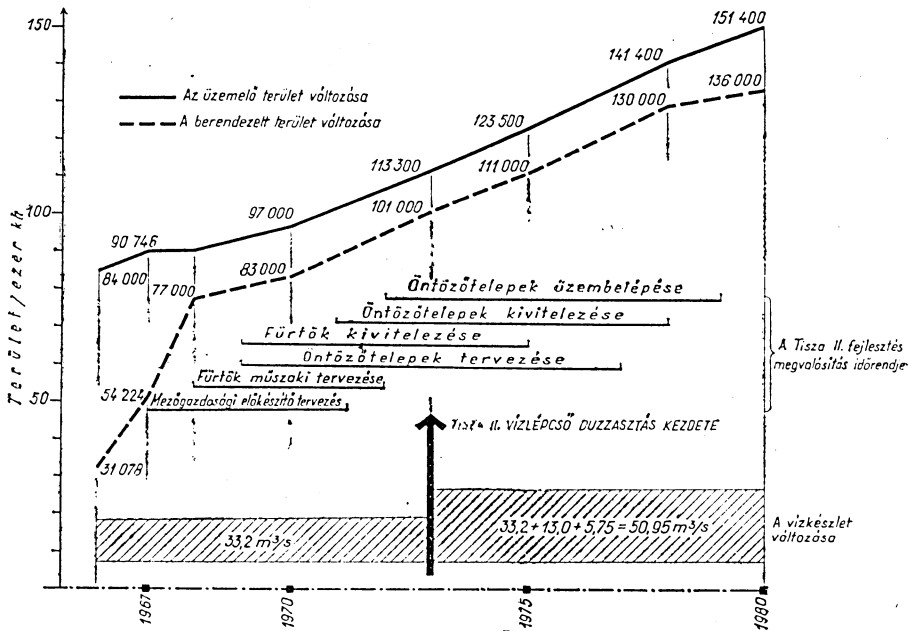
A mezőgazdasági és műszaki tervezési munkák megindultak. A jelenlegi — nem teljesen végleges — helyzet szerint a megyét illetően a következő összefoglaló táblázat nyújt felvilágosítást, az üzembe lépő öntözésekről:

	Termelészövet- kezet (kh)	Állami gazda- ság (kh)	Összesen (kh)
1973-ban üzembe lépő terület	11 157	1 746	12 903
1974—1975-ben üzembe lépő terület	9 011	4 825	13 836
1975—1980 között üzembe lépő terület	20 146	2 695	22 841
Összesen	40 314	9 266	49 580

A kizárólag tájékoztató jellegű összeállításból hiányoznak a pótfelmérési munkák (ma még nem ismert) eredményei.

A korábbinál lényegesen jobban megalapozott mezőgazdasági és műszaki tervezésen alapuló öntözésfejlesztés — az üzem akaratára és igényeire, lehetőségeire támaszkodóan — a fejlesztés valamennyi szükséges feltételét biztosítja (vízrendezés, fejlesztési terv, a járulékos berendezések, kiegészítő eszközök stb.). A megvalósulás üteme, alapjai, tartalma gondos előkészítő munka árán alaposabb és biztonságosabb, mint korábban, és az üzemi hatékonyságot elősegítő.

Kizárólag tájékoztatásul — vagy inkább az összefoglalás szemléltetése kedvéért — a következő oldalon a 3. ábra mutatja be a megye várható berendezett és üzemelő öntözött területeinek változását 1968 és 1980 között. Kiegészítésként csak annyit, hogy 1973 előtt 15%, utána 10% nem üzemelő terület lett figyelembe véve. A változás annak következménye, hogy az elő- és utóöntözések továbbnövelik az öntözőberendezések kihasználását.

3. ábra. Hajdú-Bihar megye üzemelő és berendezett területeinek fejlesztése 1970 – 1980 között

Összefoglalásképpen meg kell még jegyezni, hogy a megye mezőgazdasága nagyot lépett előre az utóbbi hét év alatt az öntözéses gazdálkodás terén. Az öntözések — az elkövetett hibák ellenére is — *hasznosak, jövedelmezők voltak. Sikertült megteremteni az öntözéses gazdálkodás alapjait, és nem ritkán kimagasló eredmények is születtek.*

A megye mezőgazdálkodásához alapvetően fontos a természeti adottságoknál fogva elégtelen és rendszertelen mértékben hulló csapadék pótlása. Ehhez mind társadalmi, mind pedig szakmai vonatkozásokban megvan a lehetőség. Népgazdasági és üzemi érdekből egyaránt szükséges az öntözések továbbfejlesztése. Nem szabad viszont megfelelő előkészítés nélkül tenni ezt. Területünkön egyaránt megvan a létjogosultsága a felületi és esőszerű öntözéseknek, a jobb és gyengébb vízgazdálkodású talajok öntözésének.

Végezetül, de nem utolsósorban: figyelemmel a tárgyalt időszak alatt szerzett tapasztalatokra, erőteljesen fokozni kell az öntözéses gazdálkodás színvonalát és minőségét. Fontos, hogy az igényeket minden esetben alárendeljük a gazdaságosság követelményeinek, a jobb hasznosulás és a nagyobb hatékonyság elérése érdekében.

nagy
Míg
10,4
Ezt
tény
a kö
kedt

rább
háro
létsz

sem t
állon
term
dasá
törzs
szám
lása

géber
nagy
paszt
rövid
libain
kedv
szám